

ressò mont-roigenc

EL SEGLE XIX, UN TEMPS CONVULS

19: INICI DEL REGNAT D'AMADEU DE SAVOIA I INICI DE LA TERCERA GUERRA CARLINA (1870-1872)

Martí Rom

www.martirom.cat

07-05-2021

Amb la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868 s’havia posat fi a la monarquia autoritària d’Isabel II, però Espanya estava en una indefinició política. Per un costat, l’inductor d’aquell aixecament, el general Joan Prim, preconitzava una monarquia parlamentària; per l’altre, les creixents forces republicanes reclamaven un radical canvi de règim. També, aprofitant el cert desori, hem vist com hi havia algun intent de revolta carlina. Lluny d’aquest context, hi havia guerra a Cuba. Els caps militars espanyols enviats a sufocar la rebel·lió (entre ells Valeriano Weyler, que trobarem al final de la Tercera Guerra Carlina, a Catalunya), havien adoptat la política de “terra cremada” per deixar sense recursos els rebels.

Es vivia un temps on les ideologies (i les forces polítiques) maldaven per imposar-se. A més, després de viure ofegats pel règim autoritari d’Isabel II, ara es desvetllaven immoderadament totes les llibertats. Això ho trobem en la crònica que fa “El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias”, del 17 de febrer de 1870, sobre el Carnestoltes: *“salieron a la calle unos mascarones o mamarrachos parodiando la procesión que se hace para publicar la bula de la Santa Cruzada de una manera indecente e indigna de gentes que se llaman cultas y libres. Parece que nadie se tomó la molestia de evitar que se continuara tal escándalo que naturalmente repugnaba a las personas sensatas...”*.

Si el context polític era d’indefinició i de crisi entre les forces guanyadores de la “Gloriosa”, en el camp econòmic s’estava a punt de la fallida. Deia el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 7 de març de 1870¹: *“Al verificarse la revolución de setiembre, el Gobierno que entonces se constituyera encontró a España en una situación angustiosa. El Tesoro nacional no sólo estaba exhausto, sino que las Administraciones anteriores habían dejado un déficit enorme que es preciso ir cubriendo poco a poco a costa de grandes sacrificios, a fin de salvar a nuestro país de la bancarrota a cuyo borde le condujeron los despilfarros de los Gobiernos reaccionarios. Para lograr esto ha sido preciso que las Cortes y el Gobierno... adopten medidas extraordinarias...”*. Però les considerables contribucions que havien hagut de pagar els pobles en els darrers anys portava a la insolvència a molts pagesos. En aquest mateix “Boletín...”, del 7 de març de 1870, hi ha l’anunci de la subhasta pública que es faria, el 30 de març, a 59 persones que afectaven finques i alguna casa de Mont-roig *“embargadas para pago de contribuciones”*². Impressiona i commou.

¹ La informació dels “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, procedeixen de l’Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona. A partir de 1870 es poden trobar a Internet.

² Eren, per l’ordre que hi consten: Vidua d’Antoni Borràs, dit Tosta, als Terrers, Francesc Bargalló Toda a les Planes, Raimunda Bargalló Oliva a la Ranclaver, Miquel Brú, dit Beatu, a la Ranclaver, Josep Bosanat Jardí, als Terrers, Ramon Botella Martí, als Masos de Marcona i un altre a Les Planes, Joan Fortuny

A la Memòria de la companyia de “Ferro-carriles de Barcelona a Mataró y Gerona, y de Barcelona a Granollers y Gerona”³ del 10 de març de 1870, llegim: “*grave era la situación política y económica del país...*”. Ara, a més, tenim el sotrac polític de la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868. Els nous “ferro-carrils” resten aturats. El 14 de març de 1870 es fa a Reus una manifestació contra les quintes.

El 12 d’abril de 1870 “El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias” deia: “*Hace pocos días se reunieron en Borjas del Campo, pueblo inmediato a Reus, unos 300 carlistas, a los cuales arengó el conocido propietario de aquella localidad D. Matias Valls...*”. És aquell rellevant cap carlí de les dues anteriors guerres carlines. No hi havia cap aixecament carlí, però alguna cosa es movia. El 18 d’abril de 1870, es van reunir a Vevey (Suïssa) els notables carlins amb Carles VII per analitzar la situació política i establir quines directrius es prendrien. De Tarragona, hi van anar el borgenc Maties de Vall, Josep Antoni Mestres d’Alforja, Ferran Miró de Reus i Josep Bové de Falset.

En una sessió de l’Ajuntament de Mont-roig del 20 d’abril he trobat: “*El ciudadano José Rom Vidiella⁴ venía edificando en la travesía que hay de la calle Mayor al antes Juego de la pelota, terreno, en su concepto, del común de estos vecinos... (es decideix que) se abra una información testimonial... consultando el parecer de personas ancianas...*”⁵. I una altra del dia 24 d’abril que resol el tema: “*resultando de la información verificada ser la travesía una calle... de utilidad pública como de tiempo inmemorial vienen así disfrutando los vecinos...*”⁶. ¿Un “juego de la pelota” a Mont-roig?

Gassó, a les Eixermades, Hereus de Pere Jordi Vilalta, als Comellarets, Miquel Martí Vandellós, a les Rabassades, Francesc Aragonès Durán, a les Rabassades, Josep Bargalló Masia, a les Planes, Miquel Bargalló, dit Xíbit, a les Terres Noves, Hereus de Joan Dalmau, a les Planes, Hereus de Miquel Borràs Domènech, a les Terres Noves, Francesc González, dit Marinas, a la Planada, Joan Fortuny, a les Pobles de Rifà, Josep Jordi Ferratjes, a les Pobles, Josep Martí Rom, a les Pobles, Josep Maria, dit Xuxo, a les Planes, Salvador Massó Alsina, a les Pobles, Pere Oliva, dit de la Pubilla, als Terrers, Joan Solé, dit Samion, una casa al carrer Major núm. 43 (recordarem que en el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, de l’1 de gener de 1868, hi havia la relació d’electors per les següents eleccions del 17 de novembre i allí s’especificava que el rector vivia al carrer Major núm. 38, ara núm. 4), Pau Pujol Tarragó una casa al carrer de Sant Antoni núm. 13, vídua de Miquel Mas Borràs, a les Terres Noves, Paula Daumesa, a les Terres Noves, Antoni Aguiló Martí, a les Terres Noves, hereus de Josep Bargalló, dit Sanx, a les Terres Noves, hereus de Pere Boqueras, a les Terres Noves, Andreu Baiges, dit Nofres, a les Planes, Josep Solé Ferrando, als Rojals, Josep Bargalló, a la partida dita els Montserrat (camí i barranc de Vilanova), Joan Badia, dit Ramon, a la Planada, Josep Mestre, als Brugars, Agustí Boronat, als Brugars, hereus de Joan Bové, a la Ranclaver, Joan Calafell, al Mas d’en Blader, Josep Pedret Ribas, als Comuns, Josep Francesch Vidiella, a les Pedrafites, Maria Prats Pujol, a les Terres Noves, Gertrudis Rimbau, a les Rotes, Domingo Solé, a la Planada, N. Buixarrot a les Planes, vídua de Josep Anguera al Mas d’en Blader, Francesc Jové, a les Eixermades, Joan Toda, als Colls, Antoni Just, a les Planes, Magdalena Oliva Martí, a les Planes, Josep Salas, al Mas d’en Blader, Francesc Amorós a les Terres Noves, Rosa Pàmies al Mas d’en Blader, Joan Castellví, dit de la Sila, a la Planada, Josep Mestres, a la Planada, Josep Biló Vidiella, a la Planada, Vídua de Cristòbal Ferrer, a les Terres Noves, Joan López, a la Planada, Rafael Magriñà, a les Terres Noves, Joan Rom, dit Geperut, a les Planes, Joan Rofes, a les Planes i Josep Rofes a les Terres Noves.

³ Recordarem que els Ferratges, pare i fill, eren accionistes. Vegeu el text “El marquès de Mont-roig: a la recerca d’una ombra” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 55.

⁴ Del carrer Major (cens electoral de 1868),

⁵ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 24 de juny de 1870.

⁶ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 24 de juny de 1870.

“El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias”, del 5 de maig de 1870, treia una notícia ben curiosa de Mont-roig: *“Hay en el pueblo de Montroig unos cuantos jóvenes descreídos que hacen todo lo posible para ridiculizar y mofarse de los misterios de la santa religión y a uno de los cuales le ha sucedido una desgracia que puede decirse fue providencial. Es el caso que hallándose el día de domingo de Ramos reunidos dichos jóvenes en el café, mientras la población estaba en el vía-crucis, ocurriósele a uno de aquellos parodiar y escarnecer el santo sacrificio de la misa, revistiéndose al efecto con unos malos arapos y usando para cáliz una copa llena de licor. Grande fue la algazara que movieron con sus impías y sacrílegas acciones; más he aquí que cuando el falso celebrante quiso parodiar la elevación con la expresada copa, cayó desplomado al suelo, quedando como muerto y creyendo todos que de volver en sí sería con grave detrimento de su salud, como así parece ha sucedido, pues a las dos o tres horas recobró el sentido pero con un espanto atroz y casi ciego, ceguera que sigue padeciendo aún a pesar del tiempo transcurrido, pudiendo vérsese aún con los ojos vendados. El suceso impresionó vivamente a la población, aunque no ha bastado para que los indicados jóvenes desistan de su irreligiosidad...”*. He trobat la mateixa notícia reproduïda en altres diaris: a “La Esperanza. Periódico monárquico”, de Madrid, de clara tendència carlina del 9 de maig, a “La Crónica de Menorca”, del 14 de maig, i a “La Unidad Católica. Diario político tradicionalista y antiliberal”, de Sevilla, del 15 de maig.

Uns dies més tard, el 18 de maig, a “La Discusión. Diario democrático”, de Madrid, publicava: *“Según nos escriben de Montroig... es completamente falso que haya ocurrido en aquella villa nada que se parezca a un milagro... Nos aseguran que nos es cierto que haya habido actos de impiedad de ninguna especie... Los republicanos de Montroig, sean cuales fueren sus opiniones religiosas, son demasiado sensatos para permitirse lo que sea contrario al espíritu de tolerancia y respeto a todas las ideas que proclama la democracia moderna...”*. Totes aquestes notícies que anem trobant en els últims mesos sobre Mont-roig, determinen que el nostre poble era un indret rellevant, per la seva importància, en la controvèrsia política, entre les dretes (els carlins) dominant fins aleshores i els nous corrents liberal-republicanes.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 2 de juny de 1870, publica una quinta de 40.000 homes per al 1870⁷. A Mont-roig li toquen 14 joves⁸ dels 3.250 de la província. A la reunió de l’Ajuntament de Mont-roig, del 5 de juny, es convoca *“a las ocho de la mañana en el local Iglesia nueva para el sorteo de los Vocales de las secciones que han de asociarse al Ayuntamiento... para acordar todo lo relativo al establecimiento y distribución de arbitrios municipales... (per) el periodo económico 1870-1871”*⁹. Hi consten: Francesc Gassó secretari i Joan Martí Aguiló alcalde. Aquest ho seria durant 1870-1871.

El 18 de juny de 1870, les Corts legalitzen el matrimoni civil a Espanya. El 25 de juny de 1870 Isabel II, des de l’exili, abdica del tron d’Espanya (que ja no tenia) en el seu fill Alfons. Aquest serà el que inauguri, quatre anys després, el 1874, la “Restauració monàrquica”.

⁷ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 2 de juny de 1870.

⁸ Riudoms: 36, Cambrils: 19 i Montbrió: 10.

⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 19 d’agost de 1870.

Al juliol hi ha una partida carlina, comandada per Josep Pallarés, dit “Sans”, pels volts de Tivissa que sembla que vulguin passar cap al Maestrat per Ascó. A l'agost, les autoritats franceses allunyen de la frontera molts carlins que s'hi havien apropiat des dels seus llocs de residència obligatòria de l'interior de França. També, un vaixell amb armes que venia de Gènova va embarrancar a Argelers, prop de Perpinyà. El 28 d'agost de 1870 hi ha revoltes carlines al País Basc.

Marià Vayreda, germà del gran pintor de l'Escola d'Olot Joaquim Vayreda, d'una família noble rural catalana, aviat s'incorpora a les tropes carlines junt amb els seus germans Estanislau i Lluís. Serà ajudant del general Rafel Tristany i després membre de l'estat major del general Francesc Savalls. Passat els anys, el 1898, publica “Recorts de la darrera carlinada”, una crònica viscuda en primera persona de la seva participació en la Tercera Guerra Carlina. Comença: “*La Revolució de setembre (la Gloriosa, com se li deya per mal nom)... tingué un mèrit que seria injust volguerli llevar: lo de promoure una reacció que doná per resultat despertar moltes conciències qu' estavan adormidas, y revetllar molts sentiments qu' estavan, si no apagats, a lo menos esmortuhits. Lo sentiment religiós, per exemple, se revifá...*”¹⁰.

El 2 de setembre de 1870, es proclama la Tercera República Francesa, fet que esperona l'agitació dels republicans espanyols. Haurem d'anar una mica enrere. Havíem vist, anteriorment, que Joan Prim havia proposat que el nou rei fos Leopold de Hohenzollern d'Alemanya. Això va generar un conflicte internacional, doncs es trencava el fràgil equilibri entre França i Alemanya (aleshores un conjunt d'estats confederats). Tot i que no fou possible, va crear una important tensió entre aquells dos països que va dur a la “Guerra franco-prussiana” (del 19 de juliol de 1870 al 28 de gener de 1871). La batalla de Sedán (Ardenes) de l'1 i 2 de setembre de 1870 va suposar la derrota de l'exèrcit francès, la fi de Napoleó III i la proclamació de la Tercera República Francesa. Un element important de la victòria prussiana va ser l'ús del ferrocarril pel desplaçament ràpid de les tropes i el del telègraf per a les comunicacions.

La revolta carlina del País Basc s'acaba el 13 de setembre; s'havia estès a Burgos i Sòria.

El 8 d'octubre, l'Ajuntament de Mont-roig decideix com s'organitzaran els dos districtes electorals que li toquen al poble. El primer, amb “un col·legi”, serà el dels carrers Major (dèiem que aquestaleshores es perllongava cap avall, per l'actual carrer de Riba i Mestre), Coma, Sant Antoni i les afores. El segon tindria “dos col·legis”, el primer seria el del carrer Nou (recordarem que volia dir la part meridional de l'eixample) i el segon, el carrer de l'Hospital, la Pica i d'Amunt¹¹.

Finalment, l'octubre de 1870, Amadeu de Savoia va acceptar ser el rei constitucional d'Espanya. Aquest era fill del rei d'Itàlia Victor Manuel II. L'elecció de Joan Prim no va ser prou encertada, doncs, la catòlica España no podia perdonar que el seu pare hagués envaït els Estats Pontificis, a Roma.

Aquests són els anys en què comença a formar-se l'Europa de les grans nacions del segle XX. A partir de 1859, des del regne de Llombardia i amb Giusseppe Garibaldi s'inicia el procés d'unificació italiana. El 1861 Victor Manuel II, rei de Llombardia,

¹⁰ Pàg. 32. He consultat la primera versió, que es pot trobar a Internet a “Google Books”.

¹¹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 26 d'octubre de 1870.

serà declarat Rei d'Itàlia. La fi de la unificació arribarà el 1870. L'any següent, el 1871, és quan es produeix la unificació dels regnes alemanys i es crea Alemanya. França, amb l'adveniment de la Tercera República, el 1870, iniciaria el camí vers un estat modern. Mentre, a Espanya encara es vivia en lluites del passat.

El 16 de novembre de 1870, Amadeu de Savoia va ser proclamat per les Corts com a Rei d'Espanya, per 191 vots. La proposta republicana, va obtenir-ne 63, el duc de Montpensier 27 i Espartero 8. Hi va haver 19 vots en blanc.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 27 de novembre de 1870, hi trobem que l'Ajuntament de Mont-roig demana autorització a la Diputació “*para consignar 400 escudos en el presupuesto municipal a fin de aprovechar ciertas habitaciones en un edificio del común para celebrar las sesiones...*”. Suposo que deuria ser a l'espai de l'església nova. En la reunió del 23 de novembre, la Diputació desestima la reclamació de Miquel Fontcuberta Vall¹², sobre el repartiment veïnal de Mont-roig¹³. Segons les cròniques, l'any 1870 fou un any bo per al camp i les collites.

Sembla que hi ha alguns contactes entre carlins i republicans per tal de revoltar-se, separadament, contra la nova monarquia, però sense enfrontar-se entre ells.

El “Comitè republicà federal” de Mont-roig, en una reunió del 12 de desembre de 1870, va fer un manifest on reclamava la República: “*Reunido el partido republicano federal de esta villa, adoptó el acuerdo siguiente: Considerando que la soberanía resida en la nación, según el artículo 33 de la Constitución; considerando que dicha soberanía no ha sido delegada a los diputados, y que por lo tanto no tenían estos facultades de determinar la forma de gobierno; considerando que aun admitido el artículo 33 de la citada Constitución española, no puede recaer la elección de monarca en un extranjero, según terminantemente dispone el art. 27 de la misma Constitución; y considerando, por último, que el príncipe Amadeo es extranjero y sin carta de naturaleza en España, los que suscriben, individuos que componen el comité, en representación de todo el partido republicano de esta villa, protestan de la elección verificada por las Cortes Constituyentes en la sesión del 16 del pasado noviembre, a favor del príncipe Amadeo de Saboya...*”¹⁴. Firmen: Francisco Gual Vaunet¹⁵, Francisco Gassó Folel¹⁶, Juan Maseras¹⁷ i Joaquín Bargalló Freilas¹⁸.

La nit del 27 de desembre de 1870, quan sortia del Congrés, uns trets van ferir mortalment el general Prim, en la que seria famosa “calle del Turco”. Moriria el dia 30. “*El Rey (Amadeu de Savoia) llegó a Madrid el 2 de enero, se dirigió al templo de*

¹² L'havíem trobat de segon tinent d'alcalde de Mont-roig el 1850. Com veurem més endavant (“Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 4 de febrer de 1871), aquest era un dels principals contribuents de la província. Era gendre de Francesc Riba i Mestre, el del llibre “Història de Mont-roig”, i propietari del “Mas del Tita”. Vegeu el text “Mas del Tita” publicat al web de “**Ressò mont-rogenic**” el 5 de febrer de 2020.

¹³ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 4 de febrer de 1871.

¹⁴ Es va publicar a “La Igualdad. Diario Democrático-Republicano” del 29 de desembre, dos dies després de l'atemptat contra Prim.

¹⁵ Segurament és Francisco Gual Vernet.

¹⁶ Segurament és Francesc Gassó Folch, el que fou molts anys secretari de l'Ajuntament de Mont-roig. En el cens electoral de 1894 hi consta com a confiter i que viu a la Coma núm. 28.

¹⁷ Segurament és Joan Maseras Bargalló.

¹⁸ Segurament és Joaquim Bargalló Freixas. En el cens electoral de 1894 consta al carrer Major 77.

*Atocha donde oró un rato ante el cadáver del general Prim, y desde allí pasó al palacio del Congreso donde prestó juramento a la Constitución... Las Cortes fueron declaradas disueltas y el Regente declinó sus poderes en el acto solemne del juramento. El general Serrano recibió el encargo de formar un nuevo gabinete...*¹⁹. Quan mor Prim, els liberals mont-rogens Pere Antoni Torres Jordi i Antoni Ferratges Mesa s'adheriran al grup del que serà en endavant el gran cap dels liberals, Práxedes Mateo Sagasta.

Recordo que la meva àvia Dolors Ferratjes Tost recitava un verset humorístic que deia: “Que vienen los de Saboya, ¡Jesús que feos que son!...”. Ho deien els xiquets i xiquetes de Mont-roig. No tenia massa sentit, perquè Amadeu de Savoia era més aviat ben plantat. Deuria ser tan sols una befa.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 28 de desembre de 1870, hi surt nomenat fiscal municipal de Mont-roig Miquel Salvadó Fontcuberta²⁰.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 6 de gener de 1871, s'hi desestima l'exempció del servei militar a Joan Mendoza, núm. 3 per Mont-roig. I queda en observació a l'hospital, Josep Maria Munté, el núm. 5. En el del dia 31, es declara útil Narcís Domènech, núm. 13. Francesc Bargalló i Josep Maria Aleu, els núm. 7 i 9 són declarats exempts, i Josep Maria Borràs, el núm. 11, “*corto*” (no deuria donar la talla mínima).

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 4 de febrer de 1871, publica la llista dels 50 majors contribuents “*territorials*” (de terres) de la província. En el lloc 44è hi trobem al mont-rogenic Miquel Fontcuberta Vall²¹ amb 969 “escudos”. El tres primers són: Josep Miró Ortafà de Reus (amb 3.914), Marquès de la Roca de Tortosa (3.314) i Jospe Odena Pujol de Reus (2.777). Podem citar que el 9è és Domingo Dalmau de Amat de Montbrió (1.966) o que n'hi ha dos de Cambrils, Joaquim Bru Folch, l'11è (1.687) i Pere Martí Sangenet, el 28è (1.178). Veiem que encara es fan servir els “escudos”. Aquell mont-rogenic, Miquel Fontcuberta Vall, l'havíem trobat de segon tinent d'alcalde de Mont-roig el 1850. Era d'una nissaga mont-rogenca molt significada i benestant.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 11 de febrer, hi ha l'autorització a Teresa Llaberia i Josep Sardà per “*construir su casa sujetándose a lo estipulado con el municipio en 14 de julio de 1861*”. Aquests eren els pares del pedagog i polític republicà Agustí Sardà Llaberia. Deu ser aquella casa del carrer Major que fa cantonada a la “costa de l'Oriola”, aquell corredor que baixa del carrer Major (a tocar de la plaça Gaietà Ivern), fins al carrer de l'Hospital.

La mort de Prim esguerra el possible aixecament de carlins i republicans. Els primers dedicaran tots els seus esforços a aconseguir el major nombre de diputats a les següents Corts. Les eleccions a diputats provincials es van fer el febrer de 1871; a la demarcació de Tarragona, els progressistes i republicans van obtenir bons resultats a les ciutats i els carlins als pobles. Mont-roig era del districte electoral de Falset.

¹⁹ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1872”, pàg. 22.

²⁰ En el cens electoral de 1894 consta a la Coma núm. 83.

²¹ Al “Boletín...” hi consta amb els cognom canviats, Miquel Vall Fontcuberta. Recordarem que dèiem que era gendre de Francesc Riba i Mestre, i propietari del “Mas del Tita”.

El 8 de març de 1871 es van fer unes noves eleccions a Corts. Els governamentals (liberals moderats que havien abraçar la nova monarquia) van treure 235 escons, els republicans 52, els carlins 51, els moderats (conservadors) 18, els seguidors de Cánovas del Castillo 9 i els seguidors del Duc de Montpensier 7. A Catalunya, els governamentals van obtenir 17 escons, els republicans 16 i els carlins 6²². A la demarcació de Tarragona van fer front comú carlins i republicans, dividint-se els candidats per districtes electorals. Per exemple, pel de Falset (on li corresponia Mont-roig) hi anava el republicà Estanislau Figueres. I pel de Gandesa, el carlí Maties de Vall, aquell borgenc cap d'una partida a les dues anteriors guerres carlines. Sortí aquest darrer. Antonio Ferratges va sortir escollit, el 8 de març de 1871, per Granollers amb 2.425 vots d'un total de 9.140. Va exercir del 20 d'abril de 1871 fins al 22 de gener de 1872. Va ser secretari del Congrés.

En el "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 15 de març, hi tenim la relació dels contribuents de contribució territorial de Mont-roig que no han pagat el primer semestre de 1869-1870. Ara ja està en pessetes. La majoria són quantitats petites. Són 12²³.

En aquella Tercera República Francesa, sorgida el 2 de setembre de 1870, i en la fase final de la "Guerra franco-prussiana" (del 19 de juliol de 1870 al 28 de gener de 1871), hi haurà el setge de París (19 de setembre de 1870 al 28 de gener de 1871). Quan acaba la guerra, el govern provisional s'instal·la a Versalles. Llavors París es revolta i després d'unes setmanes s'instaurà a la ciutat un govern popular de caire socialista i autogestionari. Serà la coneguda com "Comuna de París" (del 18 de març al 28 de maig de 1871). Ara serà l'exèrcit francès el que assetjarà París. Un més de combats van deixar la ciutat mig destruïda, uns 20.000 morts, 40.000 arrestats i d'altres milers enviats a Nova Caledònia (al Pacífic Sud).

En aquesta Europa trasbalsada arriba a Espanya, des del nord d'Itàlia, el mes de març de 1871, l'esposa d'Amadeu de Savoia, la Reina Victòria dal Pozzo della Cisterna. La rep Antonio Ferratges Mesa, que llavors era el governador de Girona. "*Al cual debió la circunstancia de ser la primera autoridad española que ofreciera sus respetos a la ilustre señora del Rey Don Amadeo, detenida por efecto de un temporal en el puerto de Rosas...*"²⁴. Ferratges va ser nomenat el 13 de gener de 1871 i va prendre possessió el dia 20. Però el 8 de març va ser elegit, per primer cop, diputat pel districte de Granollers i llavors presenta la dimissió de Girona (28 de març). Quan la Reina va arribar a Madrid, el 21 de març, algunes senyores de l'aristocràcia madrilenya per demostrar la seva oposició a la nova monarquia van decidir fer el que es va anomenar la revolta de les "peinetas y mantillas", durant un temps anaven totes amb aquesta indumentària. Quan Antonio Ferratges Mesa deixa el càrrec de governador civil de Girona (19 d'abril de 1871) el substitueix Pere Antoni Torres Jordi, que ho seria fins al 25 de juny de 1872. Si Ferratges havia rebut l'esposa del Rei Amadeu de Savoia, Torres rebrà el propi Rei en una conflictiva visita degut al refús de l'Església (18 i 19 de setembre de 1871).

²² "Propaganda política i processos electorals al Baix Camp: 1869-1873" de Pere Anguera (Associació d'Estudis Reusencs, 1985), pàg. 72.

²³ De major a menor: Josep Toda Blay (49,59 pessetes, "*por error involuntario en el reparto*"), Josep Vernet Pascual (2,84, "*por error involuntario en el reparto*"), Jaume Martí Aguiló (2,68 "*por error involuntario en el reparto*"), Florentina Borràs (0,28), Maria Rosa Benaiges (0,26), Francesc Balagué dit Gandalla (0,26), Vídua de Ramon Trillas (0,26), Josep de Brull (0,24), Josefa Campana (0,24), Josefa Llausanà (0,24), Joan López (0,24) i Hereus de Ramon Nolla (0,23). La resta diu "*por ser pobre*".

²⁴ "El Eco de Badalona" del 14 d'agost de 1885.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 16 d’abril, hi ha la llista de municipis amb deutes per la contribució dels “consums”. Diu que Mont-roig deu pel 1867-1868: 1.357,67 i pel 1868-1869: 1.0856,993 “escudos”²⁵. Hi tornem a tenir la moneda antiga.

*“El día 2 de mayo (de 1871) se reunieron en el café Internacional de Madrid algunos republicanos con objeto de hacer una manifestación contra la fiesta nacional del Dos de Mayo, pero se situaron varios grupos de milicianos delante del café y quisieron entrar en medio de gritos entusiastas de ¡Viva España! Algunos de los manifestantes reunidos en el café que se atrevieron a salir fueron recibidos a palos por los grupos...”*²⁶.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 5 de maig, hi trobem: “D. Pedro Bové Guasch, ex-alcalde de Mont-roig, reclama el reintegro de 531 pesetas 37 céntimos que anticipo de fondos carcelarios para pago de suministros que la Administración económica los aplicó a la contribución de consumos librando las correspondientes cartas de pago en la época que ejercía la Alcaldía Don José Guardias...”. Tenim el noms de dues persones que van ser alcaldes en èpoques anteriors. Lògicament, són anteriors a la “Gloriosa revolución de septiembre” de 1868²⁷.

El “Boletín...”, del 12 de maig, publica els pressupostos del 1871-1872. A Mont-roig, el “cupo de inmuebles” són 28.031.40 pessetes, el “cupo de contribución industrial y mercantil”: 2.322,06, i ha de pagar: 5.251,14²⁸.

El 2 de juny de 1871, l’Ajuntament de Mont-roig anuncia la subhasta d’un piano “que se custodia en la casa Ayuntamiento, cuyo procede de la Sociedad La Ceres, disuelta gubernativamente por orden superior antes del alzamiento nacional, venta acordada amistosamente por la gran mayoría de los interesados al mismo y aprobado por el digno Gobierno de la provincia... bajo el tipo de 160 escudos equivalentes a 400 pesetas...”²⁹. Diu que es farà el següent dia 18. Una curta notícia que ens informa de diverses coses. Per un costat, sorprèn trobar la citació de “alzamiento nacional”, per anomenar la “Gloriosa revolución de septiembre”; aquesta expressió és la que posteriorment seria utilitzada pels feixistes en el cop d’estat del 18 de juliol de 1936. Per altra banda, pel que esmenta, sabem que 1 *escudo* equivalia a 2,5 pessetes. I, finalment, la citació de la societat coral mont-roigenca “La Céres”³⁰, creada el febrer de 1863, i que ens explica que va ser prohibida a les acaballes del regnat d’Isabel II. Sols deuria durar uns cinc o sis anys. Recordarem que dèiem que fou una de les participants del quart gran festival d’Euterpe i segon concurs de societats corals que es van fer els dies 4, 5 i 6 de juny als “Campos Elíseos” de Barcelona, sota la direcció de Josep Anselm Clavé. Conservo a casa una tassa, herència familiar, que du escrit “Sociedad la

²⁵ Riudoms 1.018,215 / 274,783, Cambrils: 728,550 / 360,834 i Montbrió: 296,595 / 74,147.

²⁶ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1872”, pàg. 26.

²⁷ Es fa difícil saber els alcaldes d’abans de la “Gloriosa”. Sabem que el 1850 ho era Josep Jordi i Munté. Que del 1857 al 1860 (com a mínim) ho era Josep Solé Pascual. Del 1863 al 1864 (com a mínim) ho era un altre cop Josep Jordi i Munté. I que aquest ho era en el moment de la “Gloriosa” (setembre de 1868).

²⁸ Riudoms 45.095,40 / 3.243,00 / 8.362,55, Cambrils: 36.142,20 / 3.153,50 / 6.844,87 i Montbrió: 12.130,65 / 1.135,00 / 2.294,94.

²⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 7 de juny de 1871.

³⁰ Vegeu el text “Societat coral La Céres de Mont-roig”, al llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 407.

Céres”. Segons m’explicaven era del meu avantpassat “Pere Pago” (Pere Ferratjes Aragonès), un dels meus rebesavis per part de mare. Tot això fa suposar que aquesta societat coral deuria tenir un local propi, on tenien el piano i potser un petit bar o sala d’esbarjo (on hi usarien aquelles tasses).

“Una proposición presentada por el Sr. Nocedal (14 de juny de 1871) para que Congreso felicitase al Papa y se decretase que los fieles solemnizaran el XXV aniversario de su consagración, dio origen a una sesión borrascosa... Esta escena en la Cámara era el preludio de lo que debía suceder el día 18 (de juny) en las calles. Se verificó en este día una función religiosa en honor del Papa, y por la noche aparecieron muchos edificios iluminados y adornados de colgaduras. Varios grupos recorrieron tumultuosamente las calles, apagaron los faroles... pegaron fuego... y apedrearón algunos balcones...”³¹.

Marià Vayreda explicava: *“l’atmósfera’s caldejava de dia en dia, y la onada revolucionaria, barreja inconcebible de llibertinatge y de tirania, creixia horroritzant y repugnant. La premsa de tots els camps estampava tot quant li venia a la boca... En lo Círcol carlí de Olot havíam frecuentment sentit oradors proclamant la guerra com a única solució d’ aquell estat de cosas... Però la nota dominant era un odi sectari y bestial contra tot quant tenia referencia ab lo Clero y la Religió. No pujava pas un orador a la tribuna d’una Academia o sobre la taula del club o de la taberna, que a la segona paraula no l’engallés la déria anticlerical...”³².*

He trobat una última citació de Joan Martí Aguiló com a alcalde de Mont-roig del 19 de juliol de 1871, corresponent a un anunci publicat al “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 25 de juliol. El deuria succeir Joan Maseras Bargalló, que hi estaria els anys 1872 i 1873. Aquest, l’hem trobat anteriorment en aquell manifest del “Comité republicà federal” que van fer a la reunió el 12 de desembre de 1870.

En aquests contextos polítics de canvi, d’inici de noves situacions, en general es diversifiquen les opcions, sorgeixen noves alternatives que aspiraran a fer-se hegemòniques. Farem un repàs de les principals forces polítiques d’aquest inici del “Sexenni democràtic”. Els liberals progressistes estaven liderats primer per Joan Prim i després per Práxedes Mateo Sagasta i Manuel Ruiz Zorilla. També hi havia els liberals moderats o també dits unionistes, pel general Francisco Serrano, els demòcrates monàrquics encapçalats per Cristino Martos i Nicolás María Rivero, els republicans federals que ho eren per Estanislau Figueras, Francesc Pi i Margall, Nicolàs Salmerón i Emilio Castelar. Els moderats s’aproprien dels “alfonsinos” (seguidors del que més tard seria el rei Alfons XII) d’Antonio Cánovas del Castillo i, finalment, hi havia els carlins amb el seu Carles VII.

Durant l’agost de 1871, Carles VII va rebent informes de les diferents zones d’Espanya sobre els efectius dels quals pot disposar i decideix fer l’aixecament el dia de l’aniversari de la “Gloriosa revolució de setembre”, el dia 30 de setembre. L’agitació carlina preocupava en els pobles muntanyencs de la demarcació de Tarragona i es comencen a organitzar grups de “Voluntaris de la Llibertat”. També hi havia molt moviment legitimista a Castelló. Però, a inicis de setembre, Carles VII s’entrevista amb

³¹ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1872”, pàg. 27.

³² “Records de la darrera carlinada” de Marià Vayreda (1898), pàg. 37 i 38.

el diputat Ramon Nosedal i aquest, li fa veure que no es donaven les condicions necessàries i el 8 de setembre, s'anul·la la revolta.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 5 d'octubre de 1871, presenta la relació dels contribuents de contribució territorial de Mont-roig que no han pagat el segon semestre de 1870-1871. Són 20³³. N'hi ha 5 que és “*por indigencia notoria*” i 3 “*por ser pobre*”.

A la reunió de la Comissió provincial de la Diputació del 7 d'octubre, es declara Miquel Pujol, el núm. 4 per Mont-roig, com a soldat; i a Josep Sanguni, el núm. 3, com a inútil³⁴.

El 15 de febrer de 1872, el coronel Joan Francesch Serret es nomenat cap militar carlí al districte de Tortosa. Estem en els preparatius d'un nou aixecament carlí.

Antonio Ferratges Mesa, que era diputat a Corts per Granollers, va haver de dimitir a la sessió del 22 de gener de 1872, doncs fou nomenat Secretari de la Presidència del Consell de Ministres, i els dos càrrecs eren incompatibles.

He trobat una primera citació de Joan Maseras Bargalló, com a alcalde de Mont-roig, el 6 de març de 1872, corresponent a un anunci publicat al “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 9 de març.

Aviat es farien noves eleccions. Els legitimistes, ahora que preparaven l'alçament, treballaven per obtenir bons resultats a les eleccions del 2 d'abril de 1872. Units amb republicans i “alfonsins” van espantar el govern. Sagasta, ministre de Governació, amb els tripijocs del que té el poder i va aconseguir fer decantar la majoria al seu favor. Els governamentals van treure 236 escons, els republicans 52, els liberals radicals 42, els carlins 38 i els moderats (conservadors) 11. A Catalunya, els republicans van tenir 17 escons, els governamentals 15, els carlins 6 i els radicals 2³⁵. Antonio Ferratges Mesa va tornar a sortir per Granollers amb 5.419 vots d'un total de 7.526. Exercí del 28 d'abril de 1872 fins al 28 de juny de 1872. Pere Antoni Torres Jordi va sortir diputat per Tremp el 1872 i per Tarragona el 1873.

³³ De major a menor: Bonaventura Miralles Pujol (73,03 pessetes, “*por equivocación involuntaria en el reparto*”), Vidua de Vicente Llevat (43,16, “*por equivocación involuntaria en el reparto*”), Josep Toda Blay (49,59, “*por habersele duplicado la cuota en el reparto*”), Josep Pujals Miralles (21,99, “*por habersele duplicado la cuota en el reparto*”), Hereus d'Antoni Puñet (10,67, “*por equivocación involuntaria en el reparto*”), Benito Aragonès Espinaldo (10,13, “*por habersele muerto la caballería por la cual paga la contribución*”), Josep Borràs Prous (10,13, “*por habersele muerto la caballería por la cual paga la contribución*”), Francesc Marcó Julivar (10,13, “*por habersele muerto la caballería por la cual paga la contribución*”), Josep Vernet Pascual (2,86, “*duplicado en el reparto*”), Jaume Martí Aguiló (2,67, “*por habersele duplicado la cuota en el reparto*”), Chicho Marcó (2,13, “*por habersele muerto la caballería por la cual paga la contribución*”), Florentina Borràs (0,28, “*por ser pobre*”), Maria Rosa Benaiges Munté (0,26, “*por ser pobre*”), Francesc Balagué, dit Gandalla (0,26, “*por ser pobre*”), Vidua de Ramon Trillas (0,26, “*por habersele duplicado la cuota en el reparto*”), Josefa Campana (0,24, “*por indigencia notoria*”), Josefa Llausana (0,24, “*por indigencia notoria*”), Pepín Brull (0,23, “*por indigencia notoria*”), Hereus de Ramon Nolla (0,23, “*por indigencia notoria*”) i Joan López (0,23, “*por indigencia notoria*”).

³⁴ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 13 d'octubre de 1871.

³⁵ “Propaganda política i processos electorals al Baix Camp: 1869-1873”, de Pere Anguera (Associació d'Estudis Reusencs, 1985), pàg. 108.

Hi havia legislatures ben curtes. Era un autèntic trasbals polític. “La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal”, de Reus, del 3 d’abril, parla que a l’elecció de meses electorals a Mont-roig van guanyar els republicans. En les votacions, el republicà Estanislau Figueras va obtenir 269 vots, el governamental Villalba 10 i el radical Joaquim Rius 4; aquest darrer seria el que guanyaria al districte, a Falset. A la província de Tarragona els carlins “*guanyaren... àmpliament a Valls... a Prades i a Gandesa...*”³⁶. Malgrat tot, els 51 diputats de l’anterior legislatura (la de les eleccions del 8 de març de 1871) es van reduir a 12. Als carlins sols els hi va quedar protestar. Això encara donava més força per fer un aixecament militar.

Marià Vayreda: “*Las elecciones... se feyan a dagas tirades, ab guardias armades pels col-legis, regnant casi sempre ‘l garrot... Lo de donar vot als soldats y ferlos votar en formació... també es d’aquella época la institució de la partida de la porra...*”³⁷.

L’1 d’abril, Carles VII tria el seu germà, Don Alfonso, com a cap de l’exèrcit de Catalunya. Es decideix que l’aixecament es farà la nit del 21 al 22 d’abril. Aquest dia 22, Don Alfonso s’havia desplaçat ja a Perpinyà. Però a Catalunya la revolta s’iniciarà, finalment, el 7 d’abril de 1872, doncs el cap carlí Joan Castells dit “el Gravat d’Àger” (que ja tenia 70 anys), sospita que el van a empresonar i se’ls avança. S’alça al barri barceloní de Gràcia i se’n va cap al Tibidabo. Aquest era un vell lluitador legitimista de la Segona Guerra Carlina (1846-1849). “*Castells es el tipo nato de guerrillero. Era incansable en las marchas, constantemente en actividad. Hemos oído contar a veteranos que habían hecho campaña con él, que era de una sangre fría tal que rayaba en la indiferencia. En las marchas, los voluntarios advertían a Castells que la columna enemiga les seguía los pasos. Castells permanecía inmutable... Poco después se avistaban ambas fuerzas, y después de algunos disparos, la partida de Castells se dispersaba, concedor cada uno de los hombres del sitio designado para reunirse de nuevo. Al comienzo, los jefes liberales anunciaban la derrota y dispersión de la partida de Castells, pero luego al verle surgir en otra parte al frente de su misma fuerza, comprendían el engaño... Esta es la verdadera táctica guerrillera, cansar a los enemigos, desmoralizarlos... Pero Castells, cuando la ocasión se le presentaba, se revolvió contra el enemigo y le infringía la derrota...*”³⁸. Aquesta tàctica, era la raó fonamental per la qual era molt difícil derrotar una partida carlina. Podien tenir una desfeta inicial, però es disgregaven ràpidament i s’escapolien.

El 10 d’abril, tenim a Joan Castells, dit “el Gravat d’Àger”, aturant un tren a Gelida (Alt Penedès) i interceptant la comunicació telegràfica. Després el trobarem a diversos indrets de la província de Barcelona; per exemple, el dia 29 a Igualada.

Tot sembla estar preparat per a la insurrecció. Hi ha una notícia curta del 20 d’abril, des de Madrid, que deia: “(Se) *asegura que Cabrera reprueba el movimiento carlista y que se espera un manifiesto espresándolo así...*”. A més, afegia: “*Se afirma que don Alfonso, hermano de don Carlos, ha salido de Oran con intención de desembarcar a España, y que están vigiladas las costas...*”³⁹. Però a la data fixada per l’aixecament legitimista, la nit del 21 al 22 d’abril, res surt tal com s’havia previst. No arriben les

³⁶ “El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876” de Robert Vallverdú, pàg. 42.

³⁷ “Records de la darrera carlinada” de Marià Vayreda (1898), pàg. 39.

³⁸ “Historia del Tradicionalismo español” (volum XXIV) de Melchor Ferrer (1958), pàg. 96.

³⁹ “Diario de Tarragona”, del 23 d’abril de 1872.

armes promeses. Al País Basc i Navarra, que era el lloc important de l'alçament, gairebé no hi va haver cap moviment general. Sí que es van alçar a Girona, València i el Maestrat, però no fou suficient. En aquestes zones s'esperava l'entrada del general Ramon Cabrera; aquest era una mena de mite. El 24 d'abril, es revoltava una partida als voltants de Tortosa, comandada per l'alacantí Francesc Tallada. *“El movimiento insurreccional que hasta ahora solo se ha señalado por la aparición de algunas pocas partidas armadas, de cuya existencia no es posible dudar, pero cuya importancia no debe exagerarse, amenaza tomar mayores proporciones...”*⁴⁰. També s'amotina una partida a Terol. Serà el 24 d'abril a Puebla de Híjar i la comanda Pascual Gamundi. Des d'aquí empenirà la marxa cap als Ports de Besseit i fins a Horta de Sant Joan (Terra Alta). Estem a l'inici de la que serà la Tercera Guerra Carlina (1872-1876)⁴¹.

*“Al llegar el 25 (d'abril) el vapor de Mallorca (al port de Barcelona) se impidió el desembarque de los pasajeros y pasaron a bordo el Gobernador de provincia y algunos agentes de la autoridad. Corrió el rumor de que se buscaba a D. Alfonso de Borbón...”*⁴². Aquest “Don Alfonso”, que anys més tard (període anterior a la Guerra Civil 1936-1939) es farà dir “Alfonso Carlos”, per diferenciar-se del rei Alfons XIII, era germà del pretendent legitimista Carles VII. S'havia casat, el 26 d'abril de 1871, amb Maria de las Nieves de Braganza; filla del pretès rei de Portugal, Miquel I. Aquest era germà de les que van ser les dues esposes de Carles V, Maria Francisca de Braganza i Maria Teresa de Braganza. Tot quedava en família.

El 26 d'abril, el Capità general de Catalunya, Manuel de la Serna, va declarar l'estat de guerra. Dos dies després, el 28, a la Bisbal del Penedès, es revolta la partida comandada per Francesc Cerdà, dit “lo Quico de Constantí”. I Francesc Sorribes, dit “el Guerxo de Ratera” a Agramunt (Urgell). En els següents dies, van apareixent petites partides per tot el territori.

Anem al front del nord. El 2 de maig de 1872, data de l'aixecament contra la invasió francesa de 1808, Carles VII entra per Ascain a Espanya i va a Bera de Bidasoa (Navarra), on fa una proclama. El 4 de maig, Carles VII estava a Oroquieta, en el camí cap a Pamplona; de sobte, els rodegen inesperadament les tropes governamentals. No hi havia la força carlina suficient per enfrontar-s'hi. Llavors, a Carles VII no li va quedar més remei que tornar a França. Davant el fracàs al País Basc, el 24 de maig de 1872 es va firmar el conveni d'Amorebieta entre el general amadeïsta Francisco Serrano i la Diputació de Biscaia.

Però a Catalunya, principalment a les comarques de Tarragona, és l'inici d'una nova confrontació que va agafant impuls. A l'abril de 1872, ja es notava molta agitació als pobles del Baix Camp. L'1 de maig, Pascual Gamundi, que venia dels Ports, es troba a Xerta (Baix Ebre). Seguit per forces de l'exèrcit, haurà de retrocedir a Arnes (Terra Alta). L'aixecament a Tarragona es produeix el diumenge 5 de maig *“sobre les 10 del vespre (perquè era en aquesta hora que havia acabat de ploure)...”*⁴³. Els voluntaris carlins es concentren a les Borges i Maspujols (Baix Camp). A partir d'aleshores, un

⁴⁰ “El Tarraconense” del 23 d'abril de 1872.

⁴¹ Pels fets rellevants d'aquesta guerra, a més de molts diversos textos que seran citats, m'he basat principalment en el llibre “El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876” de Robert Vallverdú (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997).

⁴² “Almanaque del Diario de Barcelona del 1873”, pàg. 150.

⁴³ “Maties de Vall i Llaberia, mariscal de camp carlí (1802-1872)” de Ferran Jové Hortonedà, pàg. 191.

considerable nombre d'hommes d'aquestes contrades van cap a les muntanyes, a la Mussara.

El comandament a Tarragona correspon al borgenc Maties de Vall. Llavors hi havia les partides de Josep Bové de Falset (aquest va reduir el castell del poble), Josep Antoni Mestres d'Alforja, Josep Maria Barenys de Maspujols, Francesc Cerdà dit "lo Quico de Constantí", Martinet de Vilaplana i Josep Agramunt, dit "Capellà de Flix". Per desorientar la gent, la consigna era no fer crides a Don Carlos i sí a "¡Abajo el extranjero!" i també "¡Viva España!". Però, aviat sols cridaràn: "¡Vivan los Fueros!". Com explica molt bé Ferran Jové i Hortonedà: "*passava com amb els dimonis dels pastorets, que tothom els hi veia la cua. Volien amagar que eren carlins, però no se'n sortiren...*". A la partida del borgenc Maties de Vall hi havia, entre d'altres, el seu fill Maties de Vall Cabré, el seu germà Pere de Vall Llaberia, l'alcalde de les Borges Francesc Subietas (dit "Jordi de les Borges") i el que després seria rellevant cap d'una partida, Josep Moore⁴⁴. "*En los pueblos de la derecha del Francoí se alzaron en armas numerosas partidas al frente de algunas de las cuales había conocidos propietarios de la comarca, siendo uno de los jefes el ex-constituyente y brigadier carlista en la guerra civil, D. Matias Vall...*"⁴⁵.

Aquell Josep Agramunt, dit "Capellà de Flix", procedia d'una família pobre d'aquell poble. Havia estat ordenat sacerdot el 1857 a Tortosa. El 1871, el trobem de rector a Maials (Segrià). El 1872 és capellà del seu poble. És en aquest moment que decideix encapçalar una partida de 150 homes i participar en la guerra. Ràpidament és converteix en un líder. Els seus mateixos homes el trien per fer de capità.

El 7 de maig, Baptista Piñol, dit "Panera", es troba al Pinell de Brai (Terra Alta). Passarà l'Ebre el dia 13 per Benifallet, amb una embarcació feta pels propis carlins, per sumar-se a les forces que hi havia a Tarragona. Com a les anteriors guerres carlines, les partides van i venen d'una banda a l'altre de l'Ebre. Passen cap al marge esquerre per fer atacs o incursions puntuals i després es refugien a l'altre, als Ports, o més enllà, al Maestrat. "*El dia 8 (de maig), s'aixecaren els voluntaris de Riudoms, que s'uniren als 9 de Riudecols, als 3 de Montbrió, als 130 de Reus i alguns de Vilanova d'Escornalbou, formant un escamot de 150 homes...*"⁴⁶. Possiblement hi hagués algú de Mont-roig.

Mentre, la vida intentava continuar. Aquell mateix dia, el 8 de maig, es reunia la Diputació per decidir sobre una reclamació "*de Teodoro Puñet y Martí*"⁴⁷ y otros vecinos de Montroig, pidiendo se disponga el cumplimiento del acuerdo tomado en 27 de noviembre de 1868 sobre la servidumbre de aguas a favor de un molino aceitero..."⁴⁸.

"*En Montblanch (Conca de Barberà) hubo dos partidas mandadas por los hermanos Cendrós*"⁴⁹, quienes se unieron a la del Guerxo de Ratera⁵⁰, compuesta de unos 100

⁴⁴ Josep Moore Arenas, dit "lo Mora", havia nascut el 1842 a Barcelona; el seu pare era anglès. Va servir a la Reial marina anglesa. El 1873 ja era capità d'una columna carlina. El 1874 mariscal i comandant general de la província de Tarragona. Va morir a Altmünster (Àustria) el 1913. Se'l conceixia popularment com "lo Mora".

⁴⁵ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1873", pàg. 151,

⁴⁶ "El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876" de Robert Vallverdú, pàg. 51.

⁴⁷ Del carrer de la Coma (cens electoral de 1868).

⁴⁸ "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 17 de maig de 1872,

⁴⁹ Pere i Agustí.

hombres. El 11 (de maig) el coronel Arrando alcanzó esta partida en el pueblo de Senant (Conca de Barberà), habiéndole hecho tres muertos, entre ellos el cabecilla, un herido y dos prisioneros. D. Matías Vall al frente de 600 carlistas se presentó en los alrededores de Falset (Priorat), desistiendo de entrar en dicha villa en vista de la actitud de los voluntarios...⁵¹. Resulta una incògnita el per què a Tarragona es van aixecar el 5 de maig quan l'ordre general era que fos la nit del 21 al 22 d'abril. Hi ha vàries opinions: no havien arribat les armes, o que Maties de Vall esperava una revolta per les quintes, o també que, aquest, va esperar a veure com avançaven els esdeveniments.

El 8 de maig entra per la frontera de La Vajol (Alt Empordà), la partida de Francesc Savalls; un altre personatge rellevant de les guerres carlines. Aquest, es mouria per la província de Girona. S'explica que abans d'incorporar-se a les files carlines en aquesta Tercera Guerra, va anar a Roma a demanar la benedicció del Papa Pius IX. Aquest, el va abraçar i li va dir: "Ves, fill meu, marxa confiat i no tinguis por per la teva ànima ni pel teu cos". Francesc Savalls, amb 18 anys ja havia lluitat, a les ordres del seu pare Joan Savalls Barella, a la Primera Guerra Carlina. Va acabar sent capità (1840). Després, va marxar a França on s'hi estaria fins al 1842. Al tornar, es va incorporar a la partida de trabucaires del seu cosí Joan Massot. També va participar a la Segona Guerra Carlina, aconseguint el grau de tinent coronel. El 1859, havia lluitat defensant els Estats Pontificis de la invasió de les tropes piemonteses de Victor Manuel II en la guerra de la unificació italiana. També havia estat capità dels "zuavos", una unitat d'infanteria que reclutava soldats d'arreu, eren molt temuts i estava ple de bons tiradors.

Vist el que havia passat al nord amb l'entrada de Carles VII i la seva fugida a França, no es va creure convenient que "Don Alfonso" entrés a Catalunya. Llavors, quedava per decidir qui havia de ser el cap de totes les forces carlines catalanes. El 12 de maig, "Don Alfonso" va decidir que el comandament interí seria per a Rafael Tristany. "*Castells⁵², por su edad avanzada, no podía en realidad cumplir este cometido, pues debía dedicarse a su provincia... No debemos olvidar que Savalls, con su carácter discolo y sus ambiciones independientes, no podía acarrear más que disgustos a Castells. Pero había otro jefe militar ante el cual debían rendirse todos, por su prestigio militar, por su historia carlista y por su apellido. Un apellido que tiene ecos de leyenda... Rafael Trsitany... Era todo lo opuesto a Castells. Castells es siempre guerrillero, aunque mande una división. Tristany es siempre militar, aunque mande una partida. Por su parte, Savalls es una mezcla de guerrillero y de militar. Tristany, no; es puramente militar. Rígido, firme, audaz, pero siempre calculador...⁵³.*

A finals de maig, "*la partida de Quico⁵⁴, de 400 hombres, entró en el Vendrell; decíase que amenazó a la empresa del ferro-carril con inutilizar la vía entre Vendrell y Arbós si conducía algún tren de tropa...⁵⁵. També es van aixecar partides a les comarques de l'Ebre. Una, que reunia homes de La Fatarella, Flix, Riba-roja... i era comandada per Joan Baptista Pinyol dit "Manyero". La idea era fer una guerra de guerrilles esperant temps millors. Atacaven alguns pobles per obtenir armes dels "Voluntaris de la*

⁵⁰ Pere Sorribes, dit el Guerxo de Ratera, un cap de la Segona Guerra Carlina.

⁵¹ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1873", pàg. 152.

⁵² Joan Castells, dit "el Gravat d'Àger".

⁵³ "Historia del Tradicionalismo español" (volum XXIV) de Melchor Ferrer (1958), pàg. 102.

⁵⁴ Francesc Cerdà dit "lo Quico de Constantí".

⁵⁵ "Almanaque del Diario de Barcelona del 1873", pàg. 153.

Llibertat”. Com que eren homes d’aquestes comarques, tenien la complicitat de molts dels seus habitants. A més, coneixien bé el terreny. Enfront tenien les tropes governamentals, amb soldats d’arreu d’Espanya que no parlaven el català.

Ara trobem mont-rogens que s’incorporen a una partida carlina. *“El día 7 de mayo hubo en la plaza del mercado (de Reus) una regular alarma, por haber corrido la voz de que se habían juntado las partidas de la comarca para penetrar en Reus. En Alforja, Montroig y Maspujols levantáronse también carlistas, marchando hacía la Musara, para evitar los encuentros de las tropas que tirotearon a dichos sublevados en la riera de Montroig. En Constantí y Morell levantáronse también partidas, que engrosaron algunos vecinos de esta (Reus). En los montes de Vilaplana apareció una partida de 400 carlistas...”*⁵⁶.

A “El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias”, del 8 de maig de 1872, hi trobem aquell rellevant cap mont-rogenic de les dues anteriors guerres carlines, Manuel Simó, dit Simonet. *“Una carta de Montroig dice que no es cierto que se haya insurreccionado el antiguo cabecilla Simó, como se susurraba estos días aunque tiene algún fundamento la noticia de haber salido del espresado pueblo la noche del domingo (5 de maig) unos ocho o diez paisanos al parecer con objeto de juntarse con algún partida...”*. Aquests deuen ser els esmentats en la notícia anterior. Sobre aquell “Simonet”, recordarem que dèiem que havíem trobar una descripció seva: *“Manuel Simó. Conocido por Simonet de “Montroig”. Había servido a las órdenes de Cabrera en el ejército de Aragón y Valencia en la primera guerra (carlina). Al ser entregado al enemigo los voluntarios que mandaban Sabaté y Ribas en 1849, se fugó, llevándose una gran parte de aquellos voluntarios para continuar la guerra”*⁵⁷.

*“Persona, que nos merece entero crédito, procedente de Falset nos comunica que los sublevados de Bellmunt, Masroig, Falset y demás pueblos... se encuentran en Marsá a los que se han reunido los que conduce D. Matias Vall, ascendiendo el total de ellos a unos trescientos hombres. Todos van bien equipados, llevando dos cargas de fusiles para distribuirlos a los que vayan presentándose. Los de Bellmunt en número de doce, salieron junto con el cura-párroco que, con su boina encarnada, su machete y su fusil está dando una prueba inequívoca de ser un ministro de paz y caridad... los sublevados procuran evitar la lucha y con este fin es que se divide en pequeñas partidas esperando ocasión propicia de organizar batallones, y presentarse a combate cuando estén bien organizados. Sabemos que, en muchos pueblos, en vista del movimiento carlista, han formado causa común los republicanos con los voluntarios de la libertad para combatir a los sublevados...”*⁵⁸. La primera topada important a la província de Tarragona fou el 8 de maig a la Mussara, on els governamentals van sorprendre a la partida de Maties de Vall, fent-li 24 presoners i confiscant-li armes.

*“A las ocho de esta mañana (11 de maig) he dado alcance en Senant (Conca de Barberà) al titulado Brigadier D. Pedro Sorrives (a) Guercho de la Ratera, a quien he batido y dispersado completamente su partida de 300 hombres, habiéndole hecho tres muertos...”*⁵⁹. Un d’aquest era el propi Pere Sorribas dit “Guerxo de Ratera”, un famós

⁵⁶ “Anales de Reus” núm. 32, publicat al “Diario de Reus” del 9 de maig de 1928.

⁵⁷ “Historia del Tradicionalismo español” (volum XIX) de Melchor Ferrer, pàg. 141, a la nota a peu de pàgina.

⁵⁸ “Diario de Tarragona” de l’11 de maig de 1872.

⁵⁹ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 12 de maig de 1872.

cap de la Segona Guerra Carlina. El 14 de maig de 1872, les partides de Josep Maria Barenys de Maspujols i Pere Cendrós van tallar el telègraf del ferrocarril a Montblanc. Havíem vist com a partir de 1860 hi havia hagut l'expansió de la xarxa de "ferrocarrils", com el 1862 arribava a Girona i el 1865 s'inaugurava la línia de València a Tarragona. El ferrocarril seria un element nou en aquesta guerra, podia servir per transportar més ràpidament les tropes i estalviar-se llargues marxes a peu; també s'utilitzava per enviar el correu oficial, on els comandaments de les tropes governamentals s'intercanviaven plans d'operacions o instruccions.

"La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal", de Reus, del 15 de maig, deia: "*Se habla con insistencia, y no sin visos de probable certeza de que los batallones carlistas de esta provincia mandados por el señor Vall, van a presentarse a indulto...*". "El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias", del 19 de maig, afegia: "*Ayer el señor Vall de las Borjas dijo en confianza a un amigo suyo, que es carlista... estas resueltas palabras: Si por toda esta semana no se sublevaran las personas comprometidas en toda la ribera del Ebro, montaña de Tivisa y Priorato; estoy resuelto a pedir el indulto...*".

Ara trobem una carta de Mont-roig del 16 de maig: "*Por el presente que se sepa de cierto no han salido de esta a engrosar las filas del Pretendiente más que unos seis jóvenes, y según rumores, que creo infundados, se han presentado ya algunos de ellos, pudiéndole asegurar a V. que en esta autoridad local ninguno lo ha efectuado. La efervescencia que se observaba en los primeros días de la insurrección, que parecía que todos... habían de lanzarse al campo en busca de aventuras, se ha ido despejando como nube de verano; y si alguien les pregunta porque no han salido a defender a su rey y señor, contestan que aún no es hora y algunos de ellos que Vall no quería más gente. Según noticia que creo muy cierta ayer estuvieron los carlistas en número de unos 70 capitaneados por Bové⁶⁰ de Falset en el pueblo de Colldejou distante de este pueblo unos 8 kilómetros; saliendo de dicha población, a las 12 del mismo día, sin que molestasen a nadie, tomando la dirección hacía Llaberia. Mucho se comenta por aquí sobre haber desaparecido el cabecilla señor Vall, y según dice persona carlista que creo está bien enterada, desapareció en el Mola después de tener unos tiros...*"⁶¹.

El 20 de maig Maties de Vall va "*dividir les seves forces i es dirigí cap a Escornalbou, mentre Barenys⁶², comandant de l'altre facció, es dirigia cap a Montblanc... Pel camí de Vilanova les forces de Vall xocaren amb una columna liberal... però pogueren esquivar-la remuntant el coll de Jou. L'edat i la seva mala salut determinaren que Vall, uns quants dies més tard, amb tristesa, abandonés la guerra i es presentés a indult. Abans, però, dividí la força en tres grups: un manat per Joan Baptista Pinyol (a) Mañero, un altre per Barenys i un tercer per Ventosa...*"⁶³. Des de Montblanc, el 21 de maig, escrivien: "*Durante la permanencia de las huestes carlistas, se notó una gran animación de transeúntes que tranquila y pacíficamente paseaban por las calles. En cuanto al armamento, el de los carlistas dista mucho de poder competir con el de la tropa. Unos usaban trabucos, pocos, otros fósiles antiguos, y otras carabinas recortadas...*"⁶⁴.

⁶⁰ Josep Bové.

⁶¹ "El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias" del 29 de maig de 1872.

⁶² Josep Maria Barenys de Maspujols.

⁶³ "El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876" de Robert Vallverdú, pàg. 55.

⁶⁴ "El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias" del 23 de maig de 1872.

Aquest mateix 21 de maig, des de Riudecanyes, deien: *“La facción Vall ha sido sorprendida esta mañana en Llaberia por la columna Cappa y atacada, se ha dispersado en varias partidas, una de ellas de 100 hombres con el mismo Vall y otros cabecillas, ha comparecido a Vilanova de Escornalbou, a las dos de la tarde, pero a la media hora, ha salido hacia la montaña de Escornalbou, y sin subir al convento, se ha parado en el bosque para ver si la tropa les seguía, y así que han visto que esta llegaba ya a Vilanova, se han marchado atravesando campos hacia el molino de la Bonica, y altura de Riudecols. Van muertos de sueño y hambre, pues tres días hace que la tropa no les deja descansar, y no dudo que se verán obligados a pedir el indulto dentro de breves días...”*⁶⁵.

El 26 de maig escriuen des de Poboleda: *“Respecto a la partida que manda dicho señor Vall, puedo asegurar a V. sin temor de equivocarme que se halla ya disuelta, quedando tan solo unos 40 hombres al mando de Bové de Falset...”*⁶⁶.

El mateix dia 26 de maig de 1872, es feia el sorteig de la quinta. A Mont-roig li van assignar 16 joves⁶⁷, dels 3.049 de la província⁶⁸.

Cap a finals de mes de maig, Maties de Vall va acabar abandonant. Tenia 70 anys, patia d'alguna malaltia urinària, la seva esposa havia mort el 19 de gener passat, feia uns quatre mesos. Però el que deuria ser més important és que no es va produir l'aixecament general que esperava. Malgrat tot, havia estat un lluitador carlí a les tres guerres. Aquesta renúncia, segurament va determinar que, al cap d'un mes, fos nomenat comandament de les forces carlines a Tarragona l'enginyer militar, Joan Francesch Serret, que hem vist que era el cap carlí al districte de Tortosa.

Què en fou de Maties de Vall? Segons Ferran Jové Hortonedá⁶⁹, finalment no es va presentar a l'indult. Sembla que se'n anà a casa seva. El tornem a trobar en una notícia del reusenc *“La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal”*, del 3 de maig de 1874, dos anys després: *“Se nos asegura que el conocido cabecilla carlista de las Borjas D. Matias de Vall, cuyo paradero se ignoraba, fue ayer conducido desde su casa de las Borjas al pueblo de Aleixar...”*. No s'hi deuria trobar gaire segur. El mateix diari, del 22 de maig, de 1874 informava que *“ha sido trasladado a Igualada...”*. Ferran Jové conclou que degut a la seva delicada salut va anar a Igualada, llavors dominada pels carlins, on hi havia un hospital. Va morir pocs dies després, el 27 de maig de 1874.

A *“La Esperanza. Periódico monárquico”*, de Madrid, de l'1 de juny de 1872, tenim una crònica de Valls: *“Anoche una alarma inmotivada cundió por esta población, en la que apresuradamente se cerraban las puertas. Aún no he podido averiguar la causa: supónese por algunos que fue el aviso dado a un capitán de Voluntarios de que se habían visto dentro de la villa unos cuantos facciosos armados; otros, que iban sin armas y con boinas, y otros...que... habían entrado... al objeto de cambiar la camisa y*

⁶⁵ “El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias” del 26 de maig de 1872.

⁶⁶ “El Tarraconense. Diario de Avisos y Noticias” del 30 de maig de 1872.

⁶⁷ Riudoms: 34, Cambrils: 20 i Montbríó: 8.

⁶⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 28 de maig de 1872.

⁶⁹ “Maties de Vall i Llaberia, mariscal de camp carlí (1802-1872)” (Edicions del Centre de Lectura de Reus, 2003).

ver de paso a sus familiares... No hay más que una pequeña columna que persiga a los sublevados, y... las partidas... pululan por todos los contornos...”.

El reusenc “La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal”, del 6 de juny de 1872, publicava una carta des de Mont-roig, del mateix dia: “*Después de tan deseada por los partidarios que cuenta esta población de ideas carlistas, han venido esta mañana a las seis... a visitarnos, una partida compuesta de 35 hombres bastante bien armados y no muy bien equipados, distinguiéndose por su mejor armamento los de Argentera; llevando algunos de ellos las boinas de diferente color, con las iniciales D. P. R.*⁷⁰ *en la parte derecha. Dicen algunos de los mismos carlistas que el haber venido a esta población, ha sido a instancia de 6 jóvenes de esta que también van con dicha partida, creo que con el principal objeto de cambiarse de ropa y despedirse de sus familias. Han salido a las ocho y media de esta misma mañana después de haber formado en la plaza pública y han marchado en dirección a la Virgen de la Roca... creo que permanecerán todo el día en dicho sitio y así podrán descansar de la excesiva marcha que han hecho esta noche pasada según ellos mismos han espresado...”.*

Una cosa semblant va passar a Falset: “*los carlistas que de la villa se habían ido a las partidas, entraron el 7 (de juny) por la noche con el objeto de mudar de ropa, saliendo de la misma manera que hicieron su entrada. También estuvo en su casa el jefe Bové, encontrando en ella un teniente de infantería que casualmente estaba en ella alojado sin que este último tuviera noticia de aquella visita nocturna hasta el día siguiente...”*⁷¹. Deuria ser estrany tornar a casa d’amagatotis i trobar-te dormint a un cap de l’exèrcit.

El “Diario de Reus”, de l’11 de juny de 1872, explicava: “*Unos 200 carlistas al mando de Pedro Vall*⁷², *Mestre*⁷³, *Jordi de Borjas*⁷⁴, *Bové de Falset y un militar desconocido*⁷⁵ *pasaron anteanoche (9 de juny) por Alforja y las Borjas, bajando a Riudoms, en donde desarmaron a una patrulla de vecinos y al sereno, marchando por la mañana a Montroig; por Botarell suponiendo van de nuevo al camino de Falset; en cuyo territorio parece no hay ahora columnas...”.* Hi ha moviment al Camp de Tarragona. Sembla que dominin les partides carlines. Formen petits grups que inquieten tot el que poden i que, quan cal, s’agrupen per fer accions més agosarades. Per ara, les forces governamentals són reduïdes.

El reusenc “La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal”, de l’11 de juny explicava, en una carta des de Mont-roig, que els carlins havien entrar al poble: “*Iba con la partida un distinguido personaje por su traje y figura, que se dijo se agregó con la partida anteayer, y que pertenece a los descendientes Tristany. El tal sugeto parecía el jefe de operaciones, si bien marchaba a pie, pero con todo llevaba sus botas de charol, una cartera de viaje, un antejo y una boina de seda blanca con su correspondiente borla dorada. Los soldados de que se componía la partida son de toda clase y edad, vestidos cada uno a su manera y llevando todos diferente armamento. Permanecieron en la población hasta la una de la tarde, y durante este tiempo se*

⁷⁰ Eren les inicials de “Dios, Patria y Rey”.

⁷¹ “El Pensamiento español. Diario católico, apostólico, romano” del 13 de juny de 1872.

⁷² El fill del cap carlí borgenc Maties de Vall.

⁷³ Josep Antoni Mestre, del Mas d’en Mestre d’Alforja.

⁷⁴ Havia estat alcalde de les Borges, Francesc Subietas (dit “Jordi de les Borges”).

⁷⁵ A la notícia següent.

dedicaron a comer, dormir y secar sus vestidos, que bien lo necesitaban, puesto que han sufrido la lluvia la mayor parte de la noche. Tres jóvenes de esta villa han engrosado la partida, pero se dice que dentro de breves días volverán y obligarán a lanzarse al campo a todos los que se hallan comprometidos, lo que creo no lograrán, pues los partidarios de esta presumo no verificarán su salida, pues noto entre ellos gran desaliento. Según palabras por los de la partida proferidas, tienen la pretensión de entrar en esta ciudad (Reus) dentro de ocho días y llevarse todas las armas del Gobierno que se necesiten, pero con ánimo de no causar daño a ningún particular. Al llegar a la población tomaron militarmente los puntos estratégicos, pusieron guardia al campanario y otros puntos de fuera la población y formando su retén en la plaza, todo con un admirable orden, y se notaba en ellos una instrucción y disciplina algo regulares. Antes de la salida y al son de corneta reuniéronse como por entregas, y del modo que han podido, la mayor parte en la plaza. Una vez formados, Jordi dio el grito de “Viva España. Abajo el extranjero. Viva Carlos VII. Vivan los fueros de Cataluña”, que fue secundado por los de su partida y continuado por un gran rumor por parte de los republicanos, a quienes chocó oír de un jefe carlista el grito de “Vivan los fueros de Cataluña”. Una vez animada con las voces lanzadas por dicho Jordi, se puso en marcha la partida, tomando el camino de Colldejou...”. A aquells sis joves montrogencs del 6 de juny, ara se n’hi afegien tres més. Pel que es diu, la parada militar carlina fou contemplada pels republicans del poble. Qui comandava aquella partida era un tal “Jordi”, aquest deu ser el que havia estat alcalde de les Borges, Francesc Subietas (dit “Jordi de les Borges”). I aquell “un militar desconocido” que citava el “Diario de Reus” de l’11 de juny de 1872 deuria ser aquest Rafael Tristany, nebot d’aquell rellevant Benet Tristany, dit “Mossèn Benet”. És molt probable que l’acompanyés Marià Vayreda. Dèiem que era ajudant de Tristany.

Aquesta informació anterior acaba dient que els carlins van marxar del poble, però deuriem quedar-s’hi alguns i d’altres deuriem anar “camino de Colldejou”, doncs l’informe del 12 de juny, “desde Montroig”, del coronel Mediviela, que comandava les forces governamentals, explica que hi va haver una important batalla: “*He batido y dispersado las facciones reunidas de Sans⁷⁶, el Quico⁷⁷, Bobé, Mestres⁷⁸, Sendrós⁷⁹, Jordi⁸⁰ e hijo de Vall⁸¹, situados en fuertes posiciones en número de 900 hombres en este pueblo y sus inmediaciones, con las columnas de Peña, en combinación con la de Alcega que se presentó oportunamente, después que tomé el pueblo con tres horas de fuego y me defendía en él. A su presencia rompió también el fuego, y persiguió un corto tiempo a la facción, que se dispersó. En el ligero reconocimiento que ha podido hacerse en el campo, he recogido once muertos, siete prisioneros de ellos tres heridos y gran número que han retirado según dicho de los paisanos y grandes rastros de sangre que han dejado en el campo, muchas armas, municiones y efectos. Por nuestra parte en la columna de Peña, siete soldados de Iberia heridos, un voluntario, dos de caballería contusos, un caballo muerto, tres heridos; de la de Alcega un soldado, y dos contusos y un bagajero herido...*”⁸². Com ja ens passava en les dues anteriors guerres carlines, en general sols disposem de la versió oficial dels enfrontaments, que intentaven atenuar la

⁷⁶ Josep Pallarés dit “Sans”.

⁷⁷ Francesc Cerdà, dit “lo Quico de Constantí”.

⁷⁸ Josep Antoni Mestres.

⁷⁹ Pere Cendrós.

⁸⁰ És el que havia estat alcalde de les Borges, Francesc Subietas (dit “Jordi de les Borges”).

⁸¹ Pere de Vall.

⁸² “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 13 de juny de 1872.

capacitat del enemic. Tenim més informació sobre aquest fet: *“En 11 de junio, los voluntarios de la libertad, al mando del Brigadier señor Subirá, en Montroig recibieron el bautizo de fuego, luchando contra una columna carlista de 900 hombres en posiciones ventajosísimas... Cincuenta cazadores tomando con singular arrojo unas alturas y la ermita, obligaron a huir a los carlistas... habiendo durado la acción cuatro horas. Cada voluntario disparó más de 150 tiros...”*⁸³. Fent un resum, podem dir primer que les partides carlines estaven ocupant Mont-roig i que les tropes governamentals van aconseguir desallotjar-los. Aleshores deuriem anar cap a la muntanya de l'Ermita i les del voltant, on va continuar la lluita.

Parlant d'aquest fet de Mont-roig, he recordat que la meua àvia materna, Dolors Ferratjes Tost cantava una cançoneta que els liberals dedicaven als carlins: *“Carlos VII diu que vol venir / amb 30.000 homes / a fer guerra aquí. / Que vingui, / que vingui, / que li darem corrida / li prendrem el sable / i la carrabina”*.

“La Regeneración. Diario católico”, que duia un subtítol prou explícit: “Católicos antes que políticos; políticos en tanto cuanto la política conduzca al triunfo”, del 19 de juny, publicava una notícia que deu correspondre a la continuació de l'acció del dia 11 a Mont-roig: *“El 12 del corriente tuvo lugar un combate muy serio en el término del Masroig (Falset). Tres columnas del ejército fueron rechazadas por multitud de sacristanes y monaguillos, que les obligaron con precipitada fuga a replegarse en el citado pueblo con gran número de bajas; hasta aquí los carlistas no tuvieron que lamentar pérdida alguna. Envalentonados y contentos por la victoria adquirida, preparábanse para cercar el pueblo y cogerlos prisioneros, cuando de improviso se les presentó una cuarta columna amadeísta⁸⁴ (l'exèrcit governamental) que los envolvió entre dos fuegos, viéndose obligados a retirarse con seis u ocho bajas entre muertos y heridos. Las tropas experimentaron grandes pérdidas de muertos y heridos, cuyo total se ignora y es difícil descubrir, pues se sabe por un soldado que se ha impuesto pena de la vida al que declare la verdad de lo acontecido... Los prisioneros que los carlistas guardan en su poder y que cogieron en la refriega, unos los hacen subir a 40, y los que pasan por mejor enterados a 22. Las tropas también dicen haber hecho siete prisioneros, lo que es falso...”*.

També hi havia activitat a les comarques gironines: *“Una partida de 400 hombres mandada por Savalls⁸⁵, Tristany⁸⁶ y dos extranjeros que ceñían faja, interceptaron la vía cerca del empalme y en Sils (la Selva), pasando de 50 los postes telegráficos que derribaron y además rompieron los alambres y la vía férrea en distintos puntos...”*⁸⁷. El ferrocarril i la línia telegràfica seran dos objectius rellevants en aquesta guerra per part dels carlins.

El “Boletín...” del 14 de juny de 1872 publica la quantitat que cada poble ha d'aportar per les presons pel període 1872-1873 del seu partit judicial (Reus). A Mont-roig li toquen 806,33 pessetes⁸⁸.

⁸³ “Anales de Reus” núm. 33, publicat al “Diario de Reus” del 10 de maig de 1928.

⁸⁴ Regnava Amadeu de Savoia.

⁸⁵ Francesc Savalls.

⁸⁶ Rafael Tristany.

⁸⁷ “Almanaque del Diario de Barcelona del 1873”, pàg. 154.

⁸⁸ Riudoms: 1.035,49, Cambrils: 782,28 i Montbrí: 495,99.

Al mes de juny hi ha una reunió de caps de partida carlins a la Mussara. Entre d'altres hi trobem Josep Agramunt dit "Capellà de Flix", Josep Maria Barenys, Josep Antoni Mestres, Josep Bové, "Martinet"⁸⁹... "*Després de l'entesa de la Mussara es pogueren reunir uns tres-cents homes, als quals se sumaren ben aviat partides d'Alforja, Constantí, Mont-roig, Maspujols i alguna altra...*"⁹⁰. Aquí s'esmenta a una partida formada per homes de Mont-roig. Llavors va agafar el comandament de les forces legitimistes a Tarragona al coronel Joan Francesch Serret. Era fill d'un cap carlí de la Primera Guerra Carlina i pertanyia al Cos d'Enginyers de l'exèrcit. Per fer mèrits, fou voluntari a la campanya d'Àfrica de 1859-1860. Era un "*militar prestigiós... però el fet d'obtenir la graduació de tinent coronel d'enginyers de l'exèrcit d'Isabel II no havia despertat simpaties als carlins... Reuní els líders supervivents a Vilaplana per endegar una sèrie de tàctiques militars... Eren només 400 carlins que passaren al Maestrat, uns quants dies després, per rebre instruccions. Allí es reuniren amb les forces d'Alcalà de Xivert i les d'Ulldecona per preparar plegades una acció que aixequés la moral dels combatents...*"⁹¹. No fou possible per l'assetjament de les forces governamentals. Continuarien amb la tàctica de les guerrilles.

El "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 16 de juny de 1872, publica els pressupostos de l'any 1872-1873 de "*la contribución de Inmuebles, Cultivo y Ganadería*". Diu que Mont-roig té una "*riqueza imponible*" de 155.730,00 pessetes, i un "cupo de contribución para el Tesoro" de 28.031,40. Finalment dona un "*total que a repartir*" de 29.588,70⁹².

Tenim una informació procedent de Mont-roig, del 24 de juny de 1872: "*Cuando todos los liberales nos pensábamos por haberlo leído en los periódicos, que la partida mandada por Bové*⁹³... y demás cabecillas se había disuelto y habían tomado las de Villadiego, ayer por la noche nos sorprendió por tercera vez la entrada en esta de dichos dos cabecillas con unos 12 hombres, dejándose el grueso de la misma a las afueras de la población sin que se sepa de cierto el número que contaba. La primera noticia que se propagó fue que venían a buscar los adeptos que cuenta este pueblo a favor de la causa; pero puedo asegurar a V. que no se marchó ninguno. Permanecieron muy poco rato, y hasta el presente que se sepa no molestaron a nadie..."⁹⁴.

⁸⁹ Era de Vilaplana.

⁹⁰ "Anales de Reus desde 1860 a nuestros días", de Jaume Fort, Vol. VI (Reus, 1928), pàg. 100.

⁹¹ "El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876" de Robert Vallverdú, pàg. 59.

⁹² Riudoms: 251.266,00 / 45.227,88 / 47.731,64, Cambrils: 202.422,50 / 36.426,05 / 38.445,85 i Montbrió: 68.203,50 / 12.895,96.

⁹³ Josep Bové.

⁹⁴ "La Regeneración. Diario católico" del 30 de juny de 1872.